

מה תפקידן של הערכאות ב"מדינה הנחטפת" בתיקי אמנת האג? עו"ד איתן ליפסקר

אמנת האג, עליה חתומות כיום רוב מדינות המערב, נועדה להלחם בתופעת חטיפות הילדים בידי אחד מהוריהם והעברתם ממקום מגוריהם הרגיל (לשם הנוחות נכנה מדינה זו; "המדינה הנחטפת") אל מקום מגורים במדינה אחרת. כידוע, הדיונים המשפטיים בתיקים עליהם חלה האמנה מתקיימים במדינה אליה נחטף הקטין והיא מתבקשת להחזירו למדינה הנחטפת (על כן נכנה מדינה זו; "המדינה המתבקשת").

מאמר קצר זה ידון בתפקידן של הערכאות השיפוטיות במדינה הנחטפת ובשימוש שניתן לעשות בהחלטותיהן לענין ההליכים המשפטיים המתקיימים במדינה המתבקשת.

סעי' 14 לאמנה מאפשר לבית המשפט במדינה המתבקשת להתייחס להחלטות שיפוטיות ואף לדין הנוהג במדינה הנחטפת וזאת לצורך הכרעה בשאלה האם בוצעה חטיפה בניגוד לאמנה. הוראה ייחודית זו אינה ענין של מה בכך שכן בדרך כלל, כאשר מבקשים אנו להסתמך על החלטה שיפוטית של ערכאה זרה, הרי שיש לנקוט הליך מקדים ונפרד של "קליטת" ההכרעה הזרה אל תוך שיטת המשפט המקומית שלנו. כך גם בהתייחסות לדין זר, המצריך בדרך כלל הליך של הוכחת דין זה באמצעות מומחה המעיד על טיבו של הדין הזר ועל הרלוונטיות שלו לנושא שבנדון. מטרת ההוראה הנה אפוא לאפשר לבית המשפט במדינה המתבקשת להגדיל באופן משמעותי את הכלים העומדים לרשותו לצורך הכרעה בתביעה שבפניו וזאת מבלי "לשלם את המחיר" בדמות סירבול והארכת ההליך המשפטי, אשר אמנת האג רואה חשיבות רבה כי יהיה קצר ומהיר.

סעי' 15 לאמנה מאפשר לבית המשפט במדינה המתבקשת לבקש כי תוגש לו החלטה שיפוטית של הערכאות במדינה הנחטפת ולפיה בוצעה חטיפה בניגוד לאמנה. גם הוראה זו נותנת בידי בית המשפט כלי עזר נוסף לצורך מתן החלטתו.

כמובן שהשימוש שניתן לעשות בהוראות הנ"ל הנו רלוונטי הן למקרים בהם נחטף קטין מחו"ל לישראל והן במקרה בו נחטף קטין מישראל לחו"ל.

כך, למשל, במקרה בו נחטף קטין מישראל לחו"ל ניתן לפנות לבית המשפט לענייני משפחה ולבקש קביעה בענין מקום מגוריו הרגיל של הקטין וכן התייחסות לעמדת הדין החל בישראל ביחס לנושא זכויותיו של כל אחד מההורים ביחס לנושאי אפוטרופסות וקביעת מקום מגוריו של הקטין. בהחלטות אלו ניתן יהיה לעשות שימוש בהליכים המתנהלים עפ"י האמנה בחו"ל, במדינה אליה נחטף הקטין.

לעומת זאת, במקרה של חטיפת קטין מחו"ל לישראל, ניתן יהיה להגיש לבית המשפט לענייני משפחה החלטות וקביעות שיפוטיות שניתנו בחו"ל ביחס לתחולת האמנה ובכלל זה ביחס למקום מגוריו הרגיל של הקטין וביחס לעמדת הדין הזר, במדינה הנחטפת, לגבי הוצאת הקטין ממדינה זו.

יחד עם זאת יש לזכור כי התייחסות בית המשפט בישראל להחלטות שיפוטיות אלו אינה מובטחת מראש והיא מסורה לשיקול דעתו של בית המשפט לענייני משפחה הדן בתיק החטיפה. לענין זה ניתן לזהות "תזוזה" מסוימת בפסיקה הישראלית, שכן בפסיקה מוקדמת (שניתנה ע"י בתי המשפט המחוזי והעליון, טרם הקמת בתי המשפט לענייני משפחה) ניתן להבחין במגמה לאמץ את הקביעות השיפוטיות ואת ההחלטות שניתנו בערכאות הזרות במדינה הנחטפת ולייחס להן משקל ניכר במסגרת ההכרעה בתיק האמנה המתנהל בישראל. לעומת זאת, בפסיקה מאוחרת יותר של בתי המשפט לענייני משפחה ושל בתי המשפט המחוזי (כערכאת ערעור) מצומצמת ההתייחסות וההתבססות על הקביעות וההחלטות השיפוטיות הזרות.

בפסק דין שניתן לאחרונה בענין זה בבית המשפט המחוזי בבאר שבע בע"מ 117/09, נקבע במפורש כי לא זו בלבד שההיזקקות של בתי המשפט בישראל לקביעות והחלטות שיפוטיות זרות הנה רשות בלבד, אלא שיש להביא בחשבון את העובדה כי ההליך המתנהל בישראל במסגרת תיק החטיפה הנו הליך משפטי מלא ומקיף, הכולל מטבעו שמיעת ראיות. יש לזכור כי לעומת זאת; ההליכים הננקטים במדינה הנחטפת, במטרה לזכות באותן קביעות או החלטות שיפוטיות זרות, הנם בדרך כלל הליכים חפוזים, לעיתים במעמד צד אחד ובדרך כלל בלא שמיעת ראיות ודיון רציני ומקיף בעובדות.

ניתן אפוא להעריך כי היזקקות בתי המשפט בישראל לכלים הקבועים בסעי' 14 ו- 15 לאמנה אינה צפויה לגבור, הגם שיש כמובן לבחון כל מקרה לגופו ולנסיבותיו.